

Rapportage

Archeologisch onderzoek

Nederweert-Kerkstraat 58

Oude Kerkhofmuur (2023)

ALFONS BRUEKERS

Auteur: Alfons Bruekers

Uitgever: STRABO | Stichting Regionaal Archeologisch Bodem-Onderzoek
Kreijel 4
6035 SG OSPEL

Datum: Maart 2023

Overname van deze rapportage gedeeltelijk of geheel, via welk medium dan ook, is slechts met uitdrukkelijke bronvermelding toegestaan.

Voorwoord

Deze publicatie is een uitgave van de Stichting Regionaal Archeologisch Bodem-Onderzoek te Nederweert (STRABO), opgericht in 1985. Dit is een in Ospel gevestigd non-profit expertisecentrum op het gebied van erfgoed.

Doelstelling

STRABO stelt zich ten doel om archeologisch en bouwhistorisch onderzoeks- en vondstenmateriaal en daaraan verbonden waarnemingen te documenteren en te ontsluiten voor wetenschappelijk onderzoek, advisering, beleidsontwikkeling en publieksbereik.

Ervaring

STRABO beschikt over jarenlange ervaring in het verrichten van archeologisch onderzoek, projectleiding, bureau-onderzoek, determinatie, rapportage en documentatie, publieksbereik en advisering, mede onder auspiciën van de ROB (Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (latere RCE, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed).

Doelgroepen

STRABO levert daarnaast gratis gevraagde en ongevraagde advisering aan gemeentebesturen, interne en externe gemeentelijke beleidsadviseurs, erfgoedorganisaties, particulieren, lokale gemeentelijke erfgoedcommissies, projectontwikkelaars, archeologische adviesbureau's, t.b.v. archeologische omgevings-vergunningen.

Doelregio

STRABO verrichtte in het verleden onderzoek en advisering in de Limburgse gemeenten Nederweert, Weert, Leudal (Grathem), Peel en Maas (Meijel) en de Noord-Brabantse gemeenten Cranendonck (Budel) en Asten, met Nederweert als hoofdaandachtsgebied.

Erkenning

STRABO is door het gemeentebestuur van Nederweert in 2018 en 2021 formeel erkend als historische en archeologische stakeholder in het onder het bevoegd gezag vallende archeologisch beleidskader en bij de uitvoering van omgevingsvergunningen en programma's van eisen van archeologisch onderzoek in de gemeente Nederweert.

Duurzaam en toegankelijk

De archeologische en bouwhistorische onderzoeks- en adviesrapporten van het roerend erfgoed-expertisecentrum STRABO zijn alle duurzaam digitaal opgeslagen en te vinden of te downloaden via:

DANS, het nationale expertisecentrum en repository voor (archeologische) onderzoekdata, van de Koninklijke Nederlandse Academie voor Wetenschappen,

<https://dans.knaw.nl/nl/data-stations/archaeology/>

ACADEMIA, de publicatiewebsite van de Stichting Geschiedschrijving Nederweert en de Stichting Regionaal Archeologisch Bodem-Onderzoek, op:

<https://independent.academia.edu/AlfonsBruekers>

Koninklijke Bibliotheek, depot van analoge en digitale publicaties, via

<https://webggc.oclc.org/cbs/DB=2.37/>

Erfgoedhuis Weert, digitale studiezaal van het Erfgoedcluster Weert, gemeente Weert, via

<https://erfgoedhuisweert.nl>

Publicatielijst

Recent verschenen de volgende STRABO-rapportages, gerangschikt naar publicatiedatum (tijdschriftartikelen zijn niet meegenomen):

2023

Rapportage archeologische onderzoek Nederweert-Kerkstraat 58 Oude Kerkhofmuur (2023)
Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 35 Dubbele Kapelanie (2022)
Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Burg. Hobusstraat (2022)

2021

Rapportage archeologische waardenstelling Nederweert-Hulsen Aspergestelling (2021)
Rapportage archeologische verwachtingswaarden Nederweert-Kerkstraat 58 Begraafplaats (2021)
Rapportage bouwhistorisch onderzoek Weert-Kasteel Nijenborgh (2021)
Rapportage archeologische verwachtingswaarden Nederweert-Eind, Eind 41-49 (2021)

2020

Rapportage archeologische verwachtingswaarden Nederweert-Andersdenkendenkerkhof (2020)
Rapportage archeologisch onderzoek Asten-Nederweert crashes Halifax NA197 en NA260 IN 1945

2019

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Colusdijk crash Halifax JB845 3 april 1943 (1985)
Rapportage naamgeving objecten Limburgs Openluchtmuseum Eijnderhoof (2019)
Rapportage bouwhistorisch onderzoek Nederweert-Lambertushof Oude School (2001)

2018

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 58 standbeeld Mooren (1965)
Rapportage archeologisch onderzoek muntvondsten Nederweert-Kerkstraat 56 (1982)
Rapportage bouwhistorisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 20 (1973)
Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 65 Oude Raadhuis (1921)
Rapportage archeologisch onderzoek muntschatvondsten Nederweert-Kreijelerschans (1934)
Rapportage archeologische verwachtingswaarden Nederweert-Schoolstraat Hooghuijs (2018)
Rapportage archeologische verwachtingswaarden Nederweert-Kerkstraat 58 Oude Kerkhof (2018)
Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 56 (2005)
Rapportage archeologische verwachtingswaarden Nederweert-Hageldor (1981)
Rapportage archeologische verwachtingswaarden Schoordijk Galgenberg (2018)
Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 87 Straterhuijs (1916)
Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Gebleektendijk Celtic Field (1939-1996)
Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 53 Gorispomp en Weerterbeek (2014)
Rapportage archeologisch onderzoek Grathem-Beekstraat 2 (2007)
Rapportage archeologisch pendelonderzoek Weert-Nederweert (1987)
Rapportage bouwhistorisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 45 (1985)
Rapportage archeologische verwachtingswaarden Weert-Plucksackhof (2018)
Rapportage bouwhistorisch onderzoek Weert-Plucksackhof (1980)

Rapportage archeologische verwachtingswaarden Nederweert-Brandweerkazerne (2017)

Rapportage archeologische verwachtingswaarden Nederweert-Burg. Hobusstraat (2018)

2017

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert Midden-paleolithicum (1978-1985) versie 2

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Reuzenboom (1950)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 47 (1985)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Agneshof 2009

Rapportage archeologisch onderzoek Weert-Marconilaan (1994)

Rapportage archeologisch onderzoek Meijel-Leemkuilen (1989)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Hoesta (1983-1984)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Buussekoel (1984-1985)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 58 Kerktoren (1984)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 58 Sjeeshuis (1984)

Rapportage archeologisch onderzoek Weert-Oelemarkt 11 (1979)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Ospel OLV-straat 57 (1983)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kreijel 7 (2011-2012)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Lindanusstraat 14-28 (2009)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 50 (2014)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 52 (1957-1989)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 61 (1977)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-kleipijpen (1982)

Rapportage archeologisch onderzoek muntvondsten Nederweert-Bredeweg 32 (1970-1984)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 58 St. Lambertuskerk (1934-1985)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 62 (1961)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Voedingskanaal (1988)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kanalenkruising (1987)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Parochiecentrum (2003)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Bräöbe (1985)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Bredeweg-kruis (1985)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Molenweg (1979-1987)

Rapportage archeologisch onderzoek Budel-klooster (1989)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Tichelveld (1985-2014)

2016

Rapportage archeologisch onderzoek kleipijpen Romeinse vicus van Grobbendonk (B) (1983)

Rapportage aanpassing beleidscontourenkaart Nederweert-Wessemerdijk

Rapportage aanpassing beleidscontourenkaart schansen Uliker, Kreijel, Roeven en Leveroy

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Ottohoeve (1910-2001)

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Weerheg (1988)

2014

Rapportage archeologisch onderzoek waterputten Nederweert-Kerkstraat (2014)

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1. Inleiding	7
2. Archeologisch onderzoek	9
3. Bronnenonderzoek	12
4. Correlatie bronnenonderzoek en archeologische waarnemingen	15
5. Conclusies	16

1. Inleiding

In de onmiddellijke periferie van de St. Lambertuskerk hebben in de laatste decennia meerdere kleine gedocumenteerde archeologische waarnemingen plaatsgevonden:

Tabel 1. Archeologische waarnemingen

waarneming	jaar	aanleiding	object	bron
W1	1984	nutswerken	sjeeshuis	1
W2	2003	bouw parochiecentrum	funderingen kerk en gracht (?)	2
W3	2005	restauratie pand Siem, Kerkstraat 56	kerkhof en gracht (?)	3
W4	2014	graafwerkzaamheden kerkhof	funderingssporen	4
W5	2014	renovatie wegdek Kerkstraat	waterput	5

Fig. 1. Locatie van archeologische waarnemingen W1-W5 in periferie St. Lambertuskerk. Ondergrond: www.afstandsmeten.nl.

De locaties W1 (1984) en W4 (2014) zijn niet relevant voor de analyse van de perifere structuren van het oude kerkhof. De locatie van waarneming W5 uit 2014 bevatte de trechtvormige insteek van een gemetselde waterput die de omgeving danig verstoord had, vandaar dat daar geen sporen van een perifere kerkhofstructuur konden worden ontdekt.

Ofschoon alle waarnemingen fragmentarisch van karakter zijn, geven ze tezamen wel een redelijk beeld van de historie van de omgeving van de St. Lambertuskerk. In die zin zijn detailwaarnemingen van belang en dat geldt ook voor de in dit rapport beschreven vondst.

Coördinaten locatie waarneming 2023

GPS-coördinaten	N 51.286004	E 5.749197
RD-coördinaten	180254	366364

¹ Alfons Bruekers, Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 58 Sjeeshuis (1984).

² Alfons Bruekers, Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Parochiecentrum (2003).

³ Alfons Bruekers, Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 56 (2005).

⁴ Alfons Bruekers, Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Tichelveld (1985-2014).

⁵ Alfons Bruekers, Rapportage archeologisch onderzoek Waterputten Kerkstraat (2014).

Gebruikte afkortingen:

GAN	Gemeente-archief Nederweert
OA	Oud-Archief
NA	Nieuw-Archief
GAW	Gemeente-archief Weert
APN	Archief van de Parochie van St. Lambertus te Nederweert
RAL	Rijksarchief in Limburg (of Regionaal Historisch Centrum Limburg)
SGN	Stichting Geschiedschrijving Nederweert

2. Archeologisch onderzoek

2.1 Waarnemingen

Op vrijdag 24 februari 2023 deed dhr. Jan Meeuws uit Ospel melding van een archeologische waarneming op de RK begraafplaats bij de St. Lambertuskerk in Nederweert. De dag ervoor, dus op 23 februari had hij een bezoek gebracht aan de begraafplaats. Daar was op dat moment een graafmachine bezig om een nieuw graf te delven voor de kort daarvoor overleden Richard Minkenbergh (overleden op 19 februari 2023).

Fig. 2. Beeld van de graafwerkzaamheden. Foto: Jan Meeuws.

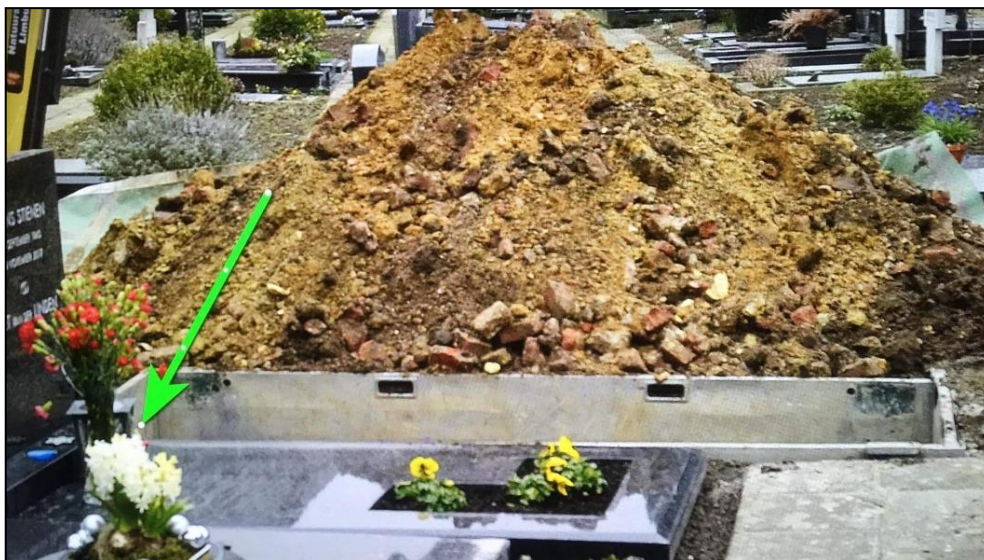

Fig. 3. Detailopname van baksteenpuinresten. Bij de groene pijl was onder het aluminium schot een puinspoor zichtbaar. Foto: Jan Meeuws.

Het viel Meeuws op dat er in de hoop uitgegraven zand erg veel puinresten te zien waren. Omdat het om een dubbelgraf ging, dus extra diep gegraven werd, zijn vermoedelijk grondlagen aangeroerd die bij eerdere begravingen niet werden doorgraven.

Bij waarnemingen in de grafkuil bleek dat een uitbraakspoor van bakstenen ook in het profiel van de oostelijke zijwand van het graf zichtbaar was. Het diepste deel van het uitbraakspoor bevond zich in het ongestoorde deel van de C-horizont. Meeuws heeft van de zandhoop met puinresten foto's gemaakt.

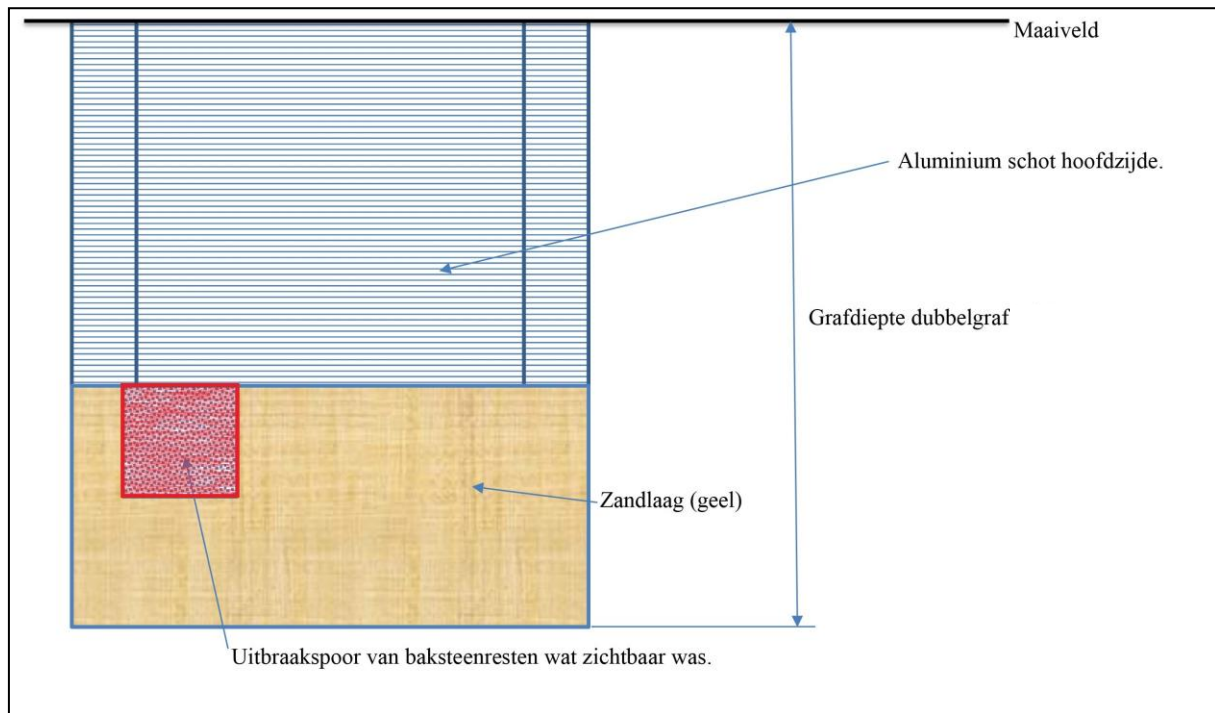

Fig. 4. Schematisch aanzicht van de kopse of oostzijde van het gedolven graf. Tekening: Jan Meeuws.

Telefonische navraag bij dhr. Roel Peeters, de graafmachinist die het graf aanlegde, leverde op 6 maart 2023 nog enkele aanvullende gegevens op. De breedte van de grafkuil bedroeg 80 cm en de lengte ongeveer 200 cm. De diepte van dit graf was 180 cm, ongeveer 50 cm dieper dan gewoonlijk omdat het een voor dubbelbegraving geschikt graf betreft. Peeters benadrukte – net zoals Meeuws had aangegeven - dat het puin zich vooral in de noordzijde (links in figuur 4) van het graf bevond. Het betrof in zijn waarneming los puin zonder enige vorm van resterend verband. Een uitbraakspoor dus. Op grond van zijn ervaringen dacht Peeters aan de fundering van een oude muur of aan resten van een oude grafkelder.

2.2 Locatie

Het nieuwe graf werd gedolven in het gedeelte van de begraafplaats dat wordt aangeduid met Vak 4. Rij G. Binnen die rij was dit het zesde graf geteld vanaf het centrale middenpad. Gemeten langs het betegelde zijpad gemarkeerd met de aanduiding GF lag de hartlijn van het graf op 22 tegels a 30 cm (= derhalve 6m60) verwijderd vanaf de zuidrand van het centrale pad. Precies op dat punt vertoont het zijpad een kleine knik. Vanaf dat punt is het nog een afstand van 114 tegels (=34m20) tot aan de bakstenen muur die de grens vormt met het Heilig Hartplantsoen.

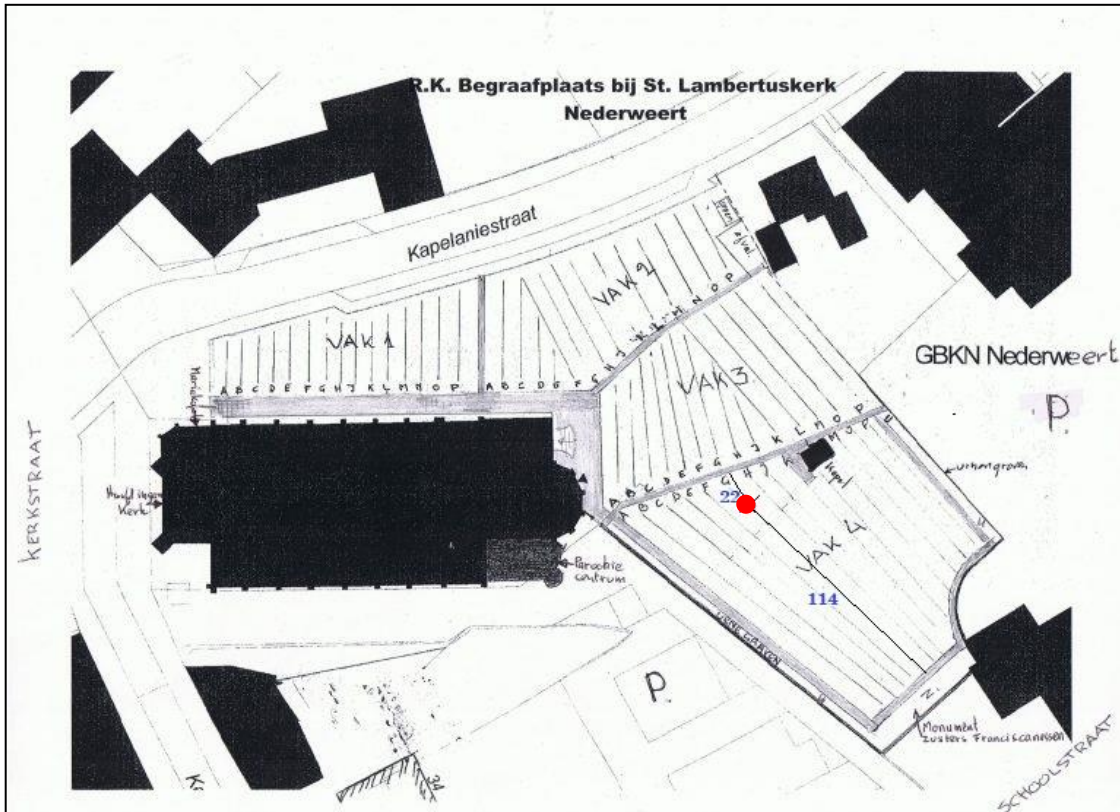

Fig.5. Plattegrond van de begraafplaats met de locatie van de vondst gemarkeerd met een rode stip.

Fig. 6. Op de voorgrond het vers gedolven graf van Minkenberg (met houten kruis), ter hoogte van de knik in het zijpad, gezien richting noorden. Foto: Alfons Bruekers.

3. Bronnenonderzoek

De vondstlocatie bevindt zich op het relatief jongere deel van de begraafplaats. Het alleroudste kerkhof bevond zich in een cirkelvorm rondom de oude St. Lambertuskerk. Toen een decreet van keizer Joseph II van Oostenrijk in 1784 verbood om nog langer binnen de kerk zelf te begraven, ontstond er plaatsgebrek op het buitenkerkhof. Op initiatief van de gemeente werd daardoor de begraafplaats in oostelijke richting uitgebreid, waardoor ook de nabij de absis van de kerk gelegen gemeentelijke school binnen het kerkhof kwam te liggen.

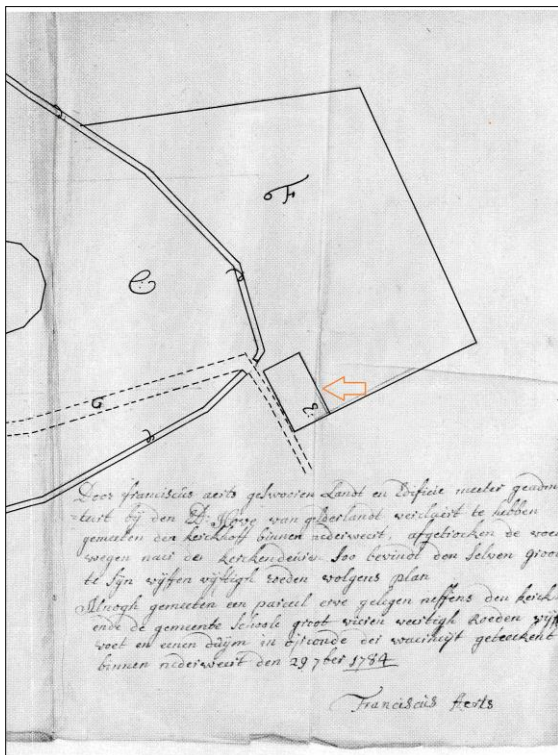

Fig. 7. Een plattegrond uit 1784, bij gelegenheid van de (beoogde) uitbreiding van het kerkhof (gemarkeerd met hoofdletter F). De ligging van de gemeentelijke school is met een pijltje aangeduid. Bron: RHCL Maastricht.

Inmiddels, we schrijven 1841, was de St. Lambertuskerk aanzienlijk uitgebreid in oostelijke richting en bijna verdubbeld in lengte. Daardoor kwamen absis en school zeer dicht bijelkaar te liggen. Bovendien werd het aan drie zijden omringd door de begraafplaats.

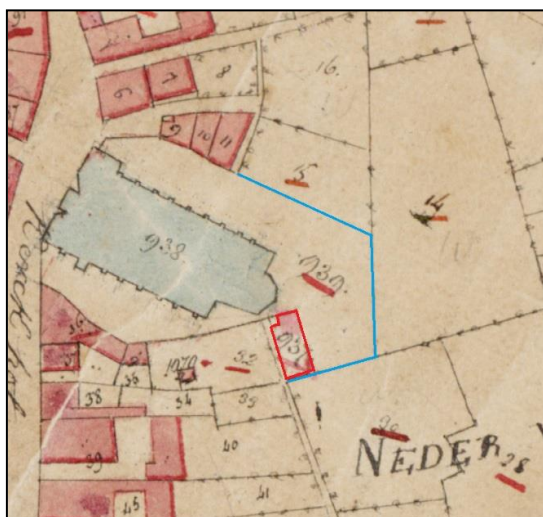

Fig. 8. Kadastrale minuutplan uit 1840. Het rood omkaderde vlak is de gemeentelijke school. De blauwe lijn (moderne retouche) markeert de contour van de begraafplaats, die van een brikstenen muur was voorzien.

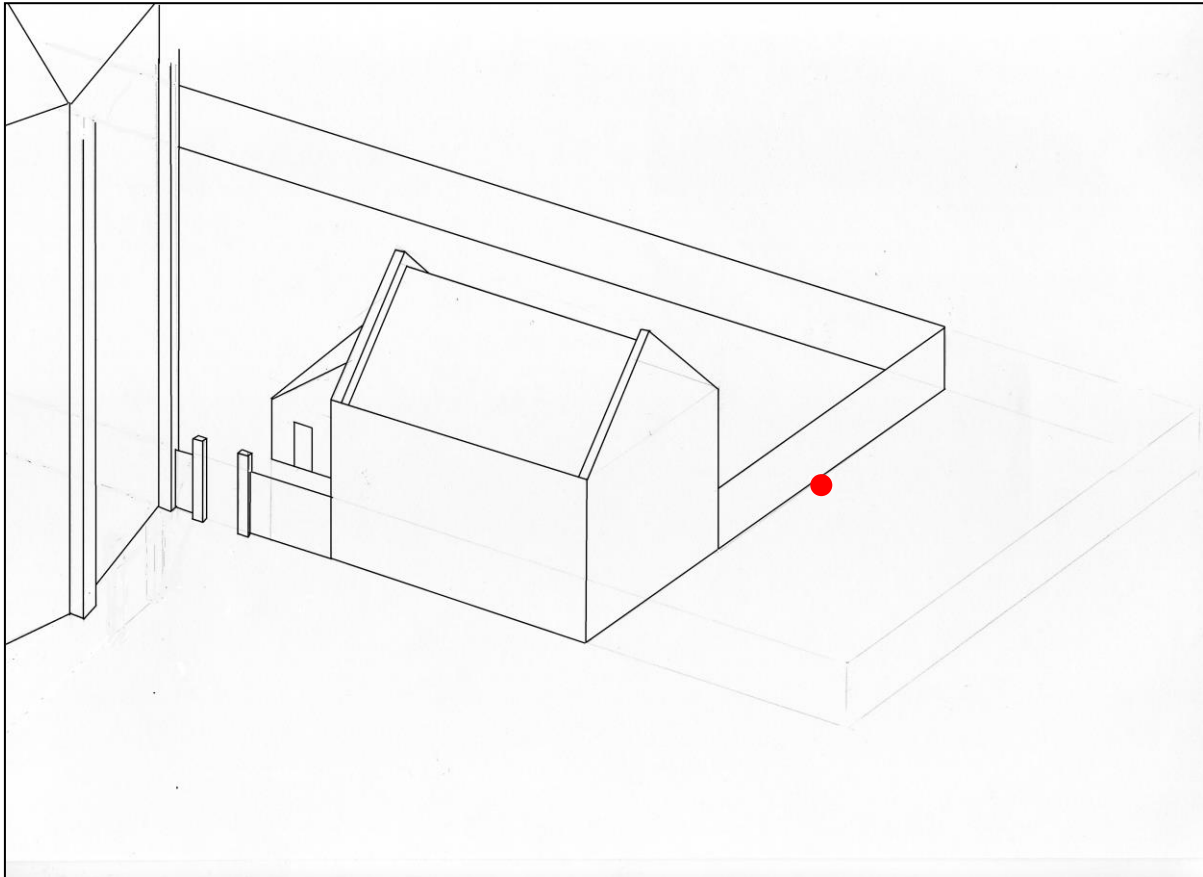

Fig. 9. Reconstructietekening van de oude school nabij de absis van de kerk, en de oude kerkhofmuur. Situatie omstreeks 1845. De rode stip markeert de archeologische waarnemingslocatie. Tekening: Alfons Bruekers.

In 1844 vond door middel van grondruil een verdere vergroting van de begraafplaats in zuidelijke richting plaats, waarbij het kerkhof aanzienlijk vergroot werd.⁶ In datzelfde jaar 1844 bekostigde het gemeentebestuur de bouw van *'eener muur van brikken ter afsluiting van het kerkhof'*.⁷ Bij het aanvragen van subsidie bij het provinciebestuur ging het even mis. Daar was namelijk opgevallen dat er met de jaarbegroting van het kerkbestuur creatief geknutseld was. Zo waren de kosten van miswijn voor de drie dagelijkse missen aanmerkelijk hoger ingeschat dan redelijk was, om zo een noodzakelijke subsidie voor de kerkhofmuur te beargumenteren. Hoe het dispuut verder verliep is onbekend, maar de muur is er wel gekomen.

In of kort na 1851 kocht de gemeente twee kleine percelen ten zuiden van de begraafplaats, van het echtpaar Jan Clephas en Catharina Goris. Waarschijnlijk is toen ook meteen een deel van de muur uit 1844 weer afgebroken. De afbraak zou heel goed in 1853 kunnen hebben plaatsgevonden aangezien de gemeenteraad in dat jaar besloot om ook het schoolgebouw af te breken en enkele tientallen meters in zuidelijke richting nieuwbouw te realiseren. De oude school werd volledig gesloopt, de materialen werden verkocht en het perceeltje werd in gebruik genomen om overledenen te begraven. Ter plaatse van de voormalige school werd o.a. een groot familiegraf van de familie Beijs gerealiseerd, waarvan heden ten dage alleen nog maar het hoofdmonument resteert en waar de oudste begraving (die nog aanwezig is) uit 1864 dateert.

⁶ GAN NA inv. nr. 1129, GAN OA inv. nr. 18.

⁷ GAN OA inv. nr. 327 gemeenterekening 1844.

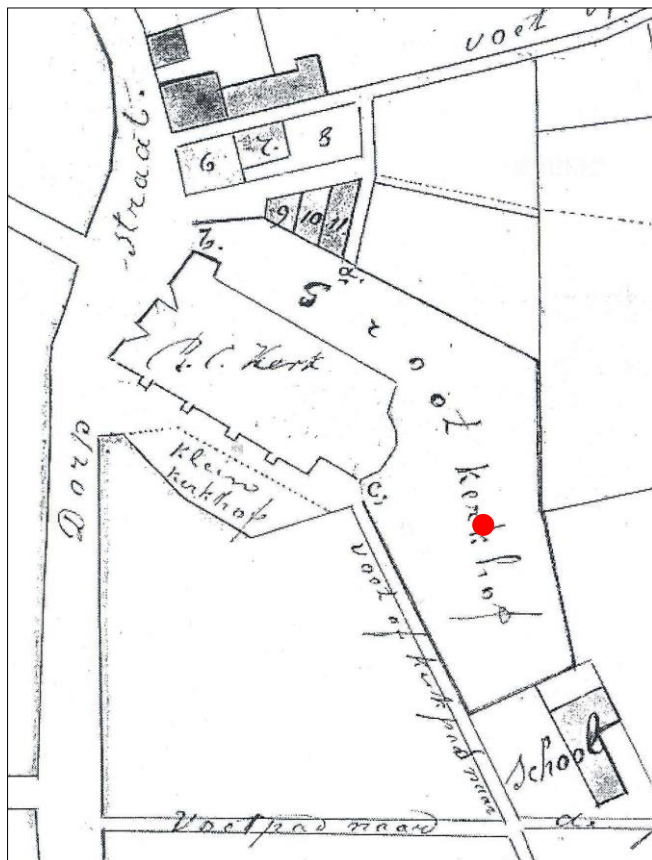

Fig. 10. Kadastrale tekening van het kerkhof na de uitbreiding in zuidelijk richting. De rode stip markeert de archeologische waarnemingslocatie. Kaart uit 1872. Bron: GA NA.

4. Correlatie bronnenonderzoek en waarnemingen

Correlatie van de oude en de huidige toestand leidt tot het volgende:

Fig. 11 en 12. Links het kadastrale minuutplan uit 1840, rechts de indeling van de huidige begraafplaats (situatie 2023) met de rode stip op de plek van de archeologische waarneming.

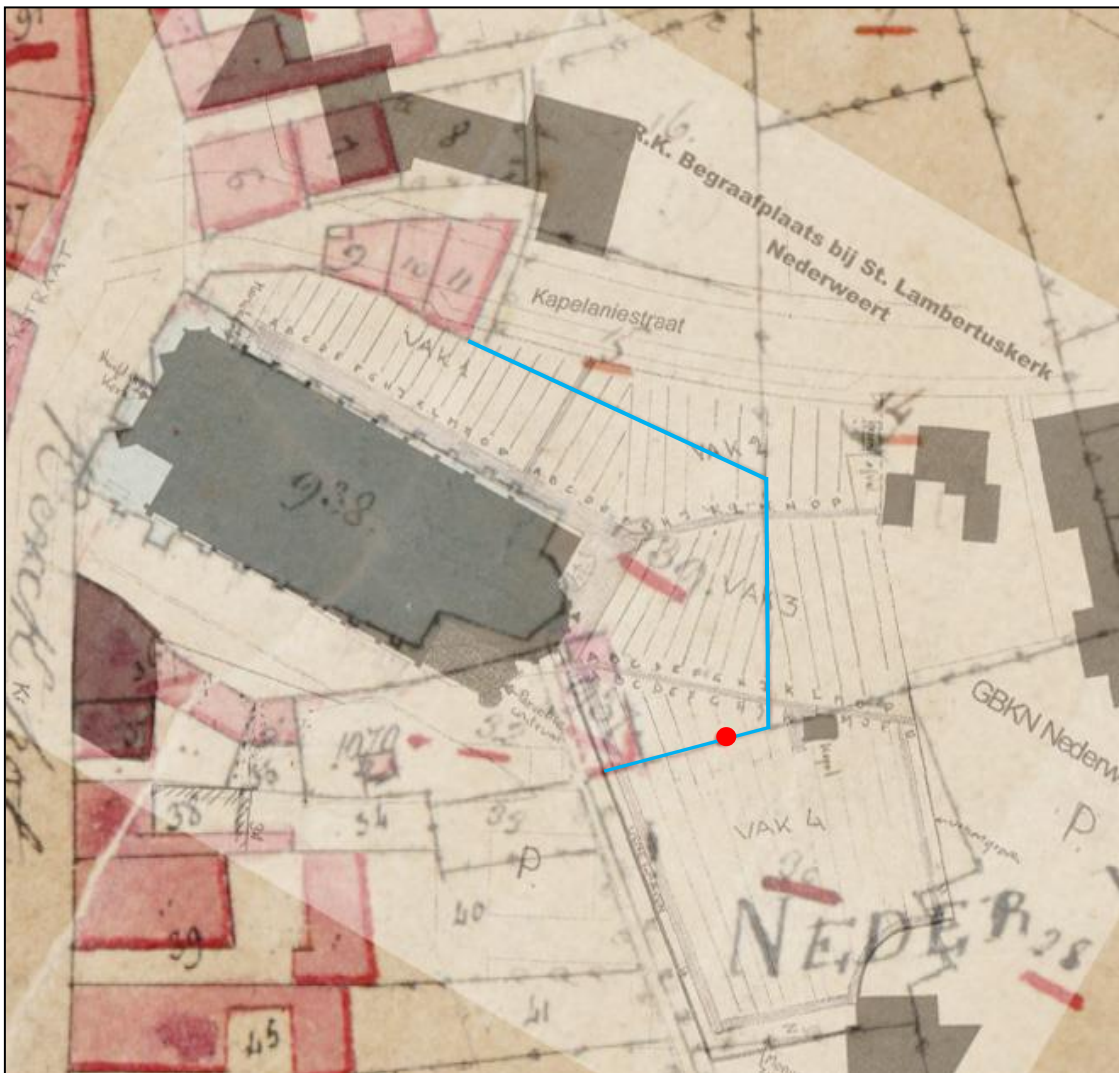

Fig. 13. Overlay van de situaties van 1840 en 2023. De rode stip van de archeologische waarneming correspondeert met de ligging van de kerkhofmuur (blauwe lijn).

5. Conclusies en samenvatting

Dankzij de opmerkingsgave van Jan Meeuws uit Ospel en aanvullende informatie van Roel Peeters kon een nieuw puzzelstukje in het archeologische verhaal van de dorpskern worden gelegd.

De in februari 2023 bij de aanleg van een graf op de begraafplaats van de Rk St. Lambertuskerk in Nederweert aangetroffen puinresten blijken na kartografisch en historisch onderzoek toe te wijzen aan een oude omheiningsmuur van de begraafplaats.

De bouw van de muur hangt samen met een uitbreiding van de begraafplaats in zuidelijke richting en kan in 1841 gedateerd worden. Doordat in diezelfde tijd ook de St. Lambertuskerk aanmerkelijk vergroot werd, ontstond al vrij gauw opnieuw ruimtegebrek. Dat leidde niet alleen tot afbraak en verplaatsing van de oude dorpschool, maar ook tot een volgende vergroting van de begraafplaats in zuidelijke richting (tot de huidige omvang). Of daarbij meteen de muur uit 1841 werd afgebroken is niet zeker, vast staat dat zij in 1873 wel verdwenen was.

De muur, waarvan dus in 2023 bij de aanleg van een graf uitbraaksporen zijn aangetroffen, is dus te dateren tussen 1841 en 1873, en met grote waarschijnlijkheid tussen 1841 en 1853.